

31.1.2012 VÄLIRAPORTTI 1.9.–31.12.2012

HANKEPÄÄTÖKSEN SAAJA: VÄSTERBOTTENIN MUSEO
DIAARINUMERO: 304–201000913
YHTEYSHENKILÖ: JANS HEINERUD
PARTNERI: MUSEOVIRASTO
YHTEYSHENKILÖ: HELENA TASKINEN
HANKEEN NIMI: **SKOGENS KULTURARV I KVARKENREGIONEN 2 (SKAIK2)**

1. Hankkeen tausta

Idea metsiin ja arkeologiseen kulttuuriperintöön liittyvästä pohjoismaisesta projektista syntyi keväällä 2007, jolloin Västerbottenin museo Uumajasta otti yhteyttä Museovirastoon ja ehdotti yhteistä hanketta. Kevään 2007 yhteistyöpalavereissa todettiin, että Pohjanmaan ja Västerbottenin pitkä yhteinen historia, ympäristöolosuhteet, metsien arkeologinen kulttuuriperintö sekä lisääntynyt tehometsätalous tarjoavat mielenkiintoisen ja haastavan perustan yhteiselle projektille. Projektin tärkeimpänä tavoitteena on vähentää metsätalouden aiheuttamia muinaisjäänkösvahinkoja laaja-alaisella yhteistyöllä, koulutuksella, tiedotuksella ja uudenlaisia menetelmiä kehittämällä. Päämäärä on kunnianhimoinen ja sen saavuttamiseksi on tärkeää hyödyntää kaikki mahdollinen kokemus ja osaaminen Merenkurkun molemmin puolin.

SKAIK -hanke on aloitettu vuonna 2009 vuoden mittaisena innovaatioprojektina (**SKAIK1**). Pilottivuoden uutta luoneet tulokset ja laaja-alainen yhteistyö kannustivat hakemaan projektille jatkoa. Toteuttamishankkeessa 2011–2013 (**SKAIK2**) Suomen yhteistyökumppaneiden Museoviraston ja Metsäkeskuksen lisäksi mukana ovat myös Metsänhoitoyhdistys Etelä-Pohjanmaa, UPM, Metsäliitto, Stora Enso, Metsähallitus, Pohjanmaan museo sekä alueen kunnat.

2. Hankkeen tavoitteet

Hankkeen Suomen kohdealueeksi on valittu Kyrönmaa, joka on Laihian, Isonkyrön ja Vähäkyrön kuntien muodostama seutukunta. Hankkeessa jatketaan metsien kulttuuriperinnöstä tiedottamista ja koulutusta tarjoamalla informaatiota metsäalan toimijoiden lisäksi erityisesti metsänomistajille ja metsäalan oppilaitoksille. Suuri osa Kyrönmaan muinaisjäänöksistä ja kulttuurikohteista sijaitsevat nykyisissä talousmetsissä. Projektissa luodaan yhteistyössä metsäalan ammattilaisten kanssa metsätalouden tarpeisiin soveltuvia menettelytapoja ja käytäntöjä, jotta kohteet voidaan ottaa mahdollisimman hyvin huomioon metsien käytössä ja hoidossa. Suomen osuudessa metsien arkeologista kulttuuriperintöä esitellään valikoituja muinaisjäänöksiä kunnostamalla, esittelemällä niitä opastein maastossa ja Internet-hakujen avulla. Käyntikohteiksi valitaan muinaisjäänöksiä, jotka sijoittuvat opastetun kulttuuri- ja luontoreitin varteen. Kohteiden saavutettavuuden ja hoidon jatkuvuuden kannalta on tärkeää, että ne voidaan linkittää seudulla jo entuudestaan toimivaan virkistys- ja matkailukäyttöön.

Hankkeen Suomen tavoitteet toteuttamisvaiheessa 2011–2013 ovat:

	2011	2012	2013
Metsäalan yhteistyö	Metsänomistajien informointi ja koulutus, muinaisjäännökset ja metsänkäsittely	Metsäalan oppilaitokset, neuvonta, tiedottaminen, luonto- ja kulttuurireitin suunnittelu, metsien arvokkaat elinympäristöt, ympäristötukineuvonta	Toimintaohje metsänkäsittelystä muinaisjäännösalueilla, luonto- ja kulttuurireitin toteutus
Inventointimenetelmien kehittäminen	Kehittäminen ja testaaminen	Menetelmän käyttöönotto	Käyttökokemukset, arviointi, kehittämistarpeet
Metsien kulttuuriperinnön inventointi	Kenttätyöjaksot Kyrönmaalla; Laihia, Isokyrö ja Vähäkyrö	Kenttätyöjaksot Kyrönmaalla; Laihia, Isokyrö ja Vähäkyrö	Yhteenveto kenttätyön tuloksista, maastotarkastuksia reiteillä ja hoitokohteilla
Tietojärjestelmien kehittäminen	Inventointitietokanta, kehittäminen, testaus ja toteuttaminen	Inventointitietokannan käyttöönotto	Käyttökokemukset, arviointi, kehittämistarpeet
Tiedotus	www-sivut, esitelmät ja tiedotteet, mm. EAA Oslo	Reittien ja esittelykohteiden opasteiden suunnittelu, esitelmät ja tiedotteet	Taskuopas metsänkäsittelystä muinaisjäännösalueilla, käyntikohteiden esittelyt www-sivuilla, esitelmät ja tiedotteet
Rajat ylittävä yhteistyö	Yhteiset ekskursionit, maastotyöt, kokoukset, seminaarit, yhteistyöverkoston luominen	Yhteiset ekskursionit, kokoukset, maastotyöt ja yhteistyöverkoston seminaari	Yhteiset kokoukset ja yleinen seminaari metsien kulttuuriperinnöstä - neuvottelupäivät

Toteuttamishankkeen Suomen toisen väliraportointikauden vuonna 2012 tuloksia on listattu raportin luvussa 4.

3. Hankeorganisaatio

Projektia johdetaan kahdella tasolla. Ylin johto koostuu ohjausryhmästä, jossa on edustaja jokaisesta hankeosuudesta sekä kolmesta yhteistyötahosta. Projektin johtajana on Jans Heinerud Västerbottenin museosta. Molempien maiden projektiryhmät ovat koonneet oman referenssiryhmän, jonka edustajisto koostuu tärkeimmistä yhteistyötahoista ja sidosryhmistä. Ryhmä toimii projektin tavoitteisiin liittyvänä informaation, keskustelun, kokemusten ja tiedon välitysohjelmina. Hankkeen Suomen osuudesta, projektin partnerin ominaisuudessa, vastaa Museovirasto. Kenttätyöryhmän muodostavat kaksi arkeologia, Vesa Laulumaa ja Satu Koivisto, jotka vastaavat pääosin myös projektihallinnasta. Museoviraston suojelusta ja hoidosta vastaavat arkeologit, Helena Taskinen, Tuula Heikkurinen-Montell ja Satu Mikkonen-Hirvonen sekä Arkeologisten kenttäpalveluiden yli-intendentti Marianna Niukkanen osallistuvat hankkeeseen virkatyönsä puitteissa. Yhteistyötahoina Ruotsissa ovat Västerbottenin museo, Lyckselen metsämuseo ja Västerbottenin läänin metsäkeskus sekä Skellefteån kunta, Västerbottenin lääninhallituksen kulttuuriympäristöosasto, metsätalous, kotiseutuliike ja yhdistykset. Suomen yhteistyökumppaneiden Museoviraston ja Metsäkeskuksen lisäksi mukana ovat Metsänhoitoyhdistys Etelä-Pohjanmaa, UPM, Metsäliitto, Stora Enso, Metsähallitus, Pohjanmaan museo sekä alueen kunnat.

Suomen SKAIK -projektiryhmän kokoamassa referenssiryhmässä on edustajat seuraavilta tahoilta: Metsäkeskus, Metsänhoitoyhdistys Etelä-Pohjanmaa, UPM:n, Metsäliiton ja Stora Enson paikallistoimistot, Metsähallitus, Metsäkeskus Tapio, Pohjanmaan museo, Laihian Kotiseutu- ja museoyhdistys sekä Kyrönmaan kunnat. Toteuttamisvaiheessa jatketaan metsien kulttuuriperinnöstä tiedottamista ja koulutusta tarjoamalla informaatiota metsäalan toimijoiden lisäksi erityisesti metsänomistajille ja metsäalan oppilaitoksille. Tiedotus- ja koulutustilaisuudet järjestetään yhteistyössä Metsäkeskuksen kanssa. Toteuttamishankkeen referenssiryhmän ensimmäinen kokoontuminen järjestettiin Seinäjoella marraskuussa 2011.

Projektista tiedotetaan projektin yhteisillä www-sivuilla sekä Museoviraston ja Västerbottenin museon omilla Internet-sivuilla. Projektisivuilla kerrotaan inventointien tuloksista ja metsien kulttuuriperinnöstä myös kuvin ja kartoin. Sivuille on linkitetty suojelurekisterit, kulttuuriperintöä ja niiden virkistyskäyttöä esittelevät sivustot ja muut tietolähteet. Projektista lähetetään myös mediatiedotteet kaksi kertaa vuodessa. Projektin tulosten pohjalta laaditaan uudistettu toimintaohje muinaisjäännösten huomioon ottamisesta metsien käsittelyssä, metsäsuunnitelmaan liitettävä ohjeistus metsänomistajalle sekä taskuopas metsien muinaisjäännöksistä. Esitteet julkaistaan suomeksi ja ruotsiksi. Tekeillä on myös opetuselokuva metsänkäsittelystä muinaisjäännösalueilla. Inventoinneissa todetuista muinaisjäännöksistä lähetetään ilmoitus maanomistajalle. Projektin tulokset julkaistaan pääosin sähköisenä, mutta niitä voidaan hyödyntää myös muussa alueen kulttuuriperintöön liittyvässä julkaisu- tai näyttelytoiminnassa. Projektia esitellään myös alan kansallisissa ja kansainvälisissä seminaareissa ja konferensseissa.

4. Hankkeen toiminta pääpiirteittäin kaudella 1.9.–31.12.2012

Tämä väliraportti käsittelee projektin Suomen partnerin, Museoviraston, osuutta osana laajempaa kokonaisuutta SKAIK2 -toteuttamishankkeen **viidennellä** raportointikaudella 1.9.–31.12.2012. Projektitutkijoiden toimipaikkana on Helsinki, jossa heillä on työtilat.

Projekti on jaettu kolmeen, osittain limittävään vaiheeseen:

1. 1.3.–30.4. suunnittelukausi
2. 1.5.–30.10. maastotyökausi
3. 1.11.–28.2. jälkityö- ja raportointikausi

Tämän raportointikauden, 1.9.–31.12.2012, aikana ovat toteutuneet seuraavat hankkeen kenttäkauden toimenpiteet:

Tiedottaminen

- 1.9. pidettiin SKAIK-projektin esitelmä *Education before punishment* EAA:n (European Association of Archaeologists) 18th Annual Meeting -kongressissa Helsingissä
- 5.10. pidettiin SKAIK-projektin esitelmä *Ilmalaserkeilausaineistot arkeologiassa* Maanmittauslaitoksen järjestämässä Laserkeilausseminaarissa Pasilassa
- lokakuussa rekisteröiduttiin ja lähetettiin SKAIK-projektin esitelmäabstraktit tammikuussa 2013 Jordaniassa pidettävään The 7th World Archaeological Congressiin (WAC-7)
- 8.11. saatiin hyväksynät SKAIK-projektin kahdelle WAC-7-esitelmälle sessioihin 4.1E *Heritage at risk: approaches, technologies and strategies for sustainable conservation* ja 4.3E *Sustainability, heritage protection and the role of civil society*
- 10.11. saatiin hyväksyntä projektin esitelmälle pidettäväksi Arkeologipäivillä Lammin biologisella asemalla 29.-30.11.2012
- 30.11. pidettiin SKAIK-projektin esitelmä *Pistepilvessä - Arkeologisten kohteiden näkyvyysanalyysi ilmalaserkeilausaineistoissa* Arkeologipäivillä Lammin biologisella asemalla
- marraskuussa päivitettiin projektin yhteiset www-sivut <http://www.skaik.eu>
- 16.12. julkaistiin artikkeli SKAIK-projektin inventoinnin tuloksista sanomalehti Pohjalaisessa

Viranomaisyhteistyö

- 10.-14.9. järjestettiin yhteisinventointiviikko Ruotsissa hankekumppaneiden Västerbottenin museosta ja Skogstyrelsenistä kanssa, mukana Suomesta Vesa Laulumaa, Mikael Nyholm ja Satu Koivisto Museovirastosta sekä Lars-Åke Ekman Suomen metsäkeskuksesta
- 9.-10.10. pidettiin hankkeen ohjaus- ja projektiryhmän kokous Skellefteåssa Ruotsissa. Mukana: Helena Taskinen, Satu Koivisto, Vesa Laulumaa, Mikael Nyholm ja Satu Mikkonen-Hirvonen Museovirastosta; Berit Andersson ja Jans Heinerud Västerbottenin museosta; AnnKristin Unander ja Helena Gustafsson Skogstyrelsenistä; Katrin Nygren Länsstyrelsen Kulturmiljöistä; Iréne Gustafsson Skogmuseet Lyckselestä sekä Nina Jungnell Suomen metsäkeskuksesta
- 5.11. osallistuttiin Metsähallituksen ja Museoviraston pääjohtajien tapaamiseen Tikkurilassa ja esiteltiin SKAIK-projektin tuloksia
- 19.11. pidettiin yhteistyöpalaveri Metsähallituksen KMO kulttuuriperintöinventointitiimin kanssa Tikkurilassa
- 26.11. osallistuttiin keskustelutilaisuuteen Museoviraston ja sen toimintaa lähellä olevien yliopistoppiaineiden yhteistyön kehittämiseksi, jossa esiteltiin SKAIK-projektin tuloksia

Inventointi

- 15.-26.10. Vesa Laulumaa ja Mikael Nyholm jatkoivat inventointia Vähässäkyrössä
- loppuvuonna tehtiin kesän SKAIK-inventoinnin jälkitöitä Helsingissä
- vuoden 2012 loppuun mennessä päivitettiin Museoviraston ylläpitämään muinaisjäänösrekisteriin Kyrönmaan inventoinnin muinaisjäänöskohteiden tiedot ja karttaliittymään aluemaiset suojelurajaukset
http://kulttuuriymparisto.nba.fi/netsovellus/rekisteriportaali/mjreki/read/asp/r_default.aspx

Kehittäminen ja koulutus

- syyskuussa aloitettiin suunnittelutyö SKAIK-projektin, Suomen metsäkeskuksen ja maa- ja metsätalousministeriön kanssa yhteistyössä järjestettävää yksityismetsien kulttuuriperintöä käsittelevää seminaaria varten Helsingissä tammikuussa 2013
- 13.11. pidettiin metsäseminaarin sisäinen suunnittelukokous Museovirastolla, mukana suunnitelmassa KYS- ja KYH-osastojen johtajat ja metsäasioiden kanssa työskentelevät erikoissuunnittelijat
- käytiin läpi LiDAR-ilmalaserkeilausaineiston analyysin tuloksia Kyrönmaan alueelta ja laadittiin niistä esitelmä Arkeologipäiville Lammin biologiselle asemalle 30.11.
- 22.12. lähetettiin mediatiedotteet ja avattiin ilmoittautumislomake Museoviraston verkkosivuille *Metsän siimeksessä - Metsien arkeologisen kulttuuriperinnön inventointi ja suojelu* -seminariin tammikuussa 2013

Kulttuuriperinnön esittely

- 3.9. pidettiin palaveri taiteilija Tom Björklundin kanssa projektin Kyrönmaan muinaisjäänöskohteille pystytettävien informaatiotaulujen kuvituksen suunnittelemiseksi
- 27.9. tehtiin sopimus taiteilija Tom Björklundin kanssa informaatiotaulujen kuvituksen laatimiseksi
- ajalle 10.9.2012-8.1.2013 palkattiin Mikael Nyholm projektiin apulaistutkijaksi inventoinnin jälkitöihin sekä kulttuuriperintöreitien ja opastaulujen suunnittelutyöhön

- valittiin 12 opastettavaa reittikohdetta Kyrönmaalta

Projektihallinta

- 7.9. raportti toiselta väliraportointikaudelta vuonna 2012
- 20.9. väliraportointi (Väliraportti 2/2012) ja kansallinen valvonta Museovirastolla (Marja-Liisa Ylitalo, Auditor Oy). (Aikaisemmin sovittu tapaaminen 17.9. peruuntui valvojan sairastumisen takia.)
- marraskuussa laadittiin sisäisen tilaussopimuksen luonnos, jossa Kulttuuriympäristön suojelu -osasto (KYS) tilaa Kulttuuriympäristön hoito -osaston (KYH) Arkeologiset kenttäpalvelut -yksiköltä Skogens Kulturarv i Kvarkenregionen (SKAIK2) -projektin vuoden 2013 työosuuden. Sopimus allekirjoitetaan, kunhan muiden kansallisten vastinrahoittajien rahoitusosuudet vuodelle 2013 selviävät ja Museoviraston omarahoitusosuuden suuruus tarkentuu
- 27.9. SKAIK-väliraportin 2/2012 tilintarkastajan todistus (Marja-Liisa Ylitalo, Auditor Oy)
- 12.11. väliraportin 2 käänös Multidoc Oy:ltä
- Marja-Liisa Ylitalon vapautushakemus TEM:öön ensimmäisen tason valvojan tehtävästään SKAIK 2 -hankkeessa
- 3.12. Museoviraston asiakirjahallinnosta vastaava Tiina Heikkinen kävi läpi SKAIK-projektin aineistot ja ohjeisti arkistoaineistojen säilyttämisessä Museoviraston arkistomuodostumissuunnitelmaan liittyen
- 12.12. uuden valvojan Jarkko Westmanin sertifiointihakemus TOM:öön

Syyskauden kenttätöjäläpä päättyttyä kaikki Kyrönmaan muinaisjäänköhteet on nyt saatu tarkastettua. Loppuvuoden jälkityövaiheessa tiedot muinaisjäänköksistä päivitettiin muinaisjäänkörekisteriin ja kohteiden alueelliset rajat määritettiin rekisteriin linkitettyyn karttaselaimen. Tällä tavoin tarkentuneet tiedot Kyrönmaan muinaisjäänköksistä ovat nyt kaikkien saatavilla Museoviraston avoimen rekisteriportaalin välityksellä. Kiinteiden muinaisjäänkösten tarkentuneella paikkatiedolla on erityisen suuri merkitys muuttuvan maankäytön toimenpiteissä, erityisesti metsäsuunnittelualueilla Kyrönmaalla.

Loppuvuodesta 2012 käytiin systemaattisesti läpi hankkeen LiDAR-analyysin tuloksia. Kenttäkaudella tarkastettiin noin 130 LiDAR-havaintoa maastossa. Niistä valtaosa oli syntynyt eriaikaisen ihmistoiminnan tuloksena. Mukana oli myös luonnonmuodostumia sekä resentejä ilmiöitä, kuten suo-ojia, hiekkakuoppia tai voimakkaasti äestettyjä alueita. Noin 12 % maastossa tarkastetuista havainnoista oli muinaisjäänköksiä ja sai suojelustatuksen. Mielenkiintoisena havaintona oli se, että jo ennalta tunnettujen kohteiden läheisyydestä löytyi LiDAR-analyysin avulla uusia rakenteita. Selkeimmin LiDAR-visualisoinneissa erottuivat kivikautiset asumuspainanteet sekä historiallisen ajan terva- ja miiluhaudat.

Suomen ja Ruotsin SKAIK-projektin yhteisinventointiviikko järjestettiin Västerbottenissa Ruotsissa 10.-14.9.2012. Suomesta inventointiin osallistuivat Satu Koivisto, Vesa Laulumaa ja Mikael Nyholm Museovirastosta sekä Lars-Åke Ekman Suomen metsäkeskuksesta. Ruotsista mukana olivat Berit Andersson, Erik Sandén ja Petter Engman Västerbottenin museosta sekä AnnKristin Unander ja Helena Gustafsson Skogsstyrelsenistä. Viikon kuluessa mm. inventointiin Krångforsissa ja Bygdeträskin rannoilla, tarkastettiin laserkeilausaineiston anomaliaita ja tehtiin ekskursion Atoklimpenin kulttuurireservaattiin sekä Strömsundin ja Lyckselen alueen muinaisjäänköksille (ohjelma liitteenä).

SKAIK-projektin tuloksia esiteltiin useassa yhteydessä kuluneella väliraportointikaudella ja niitä kohtaan osoitettiin runsaasti kiinnostusta. Inventoinnin ja erityisesti ilmalaserkeilausaineiston (LiDAR) analyysin tuloksia esiteltiin mm. Metsähallituksella, Maanmittauslaitoksella, yliopistojen professoritapaamisissa ja Suomen arkeologisen seuran järjestämällä Arkeologipäivillä. Arkeologipäivien esitelmät myös julkaistaan, joten hankkeen LiDAR-analyysin tuloksista kirjoitetaan keväällä 2013 artikkeli Arkeologipäivät 2012 -verkkojulkaisuun. Projektin tulokset ovat saaneet osakseen myös kansainvälistä kiinnostusta ja tulevana vuonna tullaan kirjoittamaan artikkelit European Journal of Archaeology -sarjaan sekä Suomea käsittelevä luku Glasgown yliopistossa Skotlannissa toimitettavaan *Heritage Crime* -kirjaan.

5. Hankkeen talous

Toteuttamishankkeen kokonaisbudjetti on 937 457 euroa, josta Suomen osuus on 416 856 euroa. Hankkeen Suomen osuuden budjetti kustannuslajeittain ilmenee liitteestä. Koko hankkeen rahoituksesta 50 % on Botnia Atlantica -ohjelmasta ja 30 % kansallista rahoitusta, joka tulee Suomessa Pohjanmaan liitolta ja Ruotsissa Västerbottenin lääninhallitukselta. Hankkeen Suomen partnerin toteutuneet kustannukset kululajeittain ajalla 1.9.–31.12.2012 ilmenevät liitteestä.

6. Hankkeen tulosten hyödyntäminen

Suomen osuudessa metsien arkeologista kulttuuriperintöä esitellään valikoituja muinaisjäännöksiä kunnostamalla ja esittelemällä niitä opastein maastossa sekä Internet-hakujen avulla. Toteuttamisvaiheessa valitaan käyntikohteiksi viidestä kymmeneen muinaisjäännöstä, jotka sijoittuvat erikseen suunniteltavan ja toteutettavan reitin varteen. Kohteiden saavutettavuuden ja hoidon jatkuvuuden kannalta on tärkeää, että ne voidaan linkittää seudulla jo entuudestaan toimivaan virkistys- ja matkailukäyttöön. Kohteet valitaan, suunnitellaan ja toteutetaan yhteistyössä Museoviraston, Metsäkeskuksen sekä paikallisten toimijoiden kanssa. Hankkeesta tehdään vuosittain kolme väliraporttia ja yksi loppuraportti Botnia Atlanticalle ja muille rahoittajille. Projekti tuottaa myös erilliset inventointiraportit ja tarvittaessa osaraportteja eri osioista. Projektin tärkeitä tavoitteita on myös vahvistaa suomalaisten ja ruotsalaisten välistä yhteenkuuluvuutta ja edistää kulttuuriperintöä koskevaa tiedonvaihtoa. Sen varmistamiseksi projektin inventoijat osallistuvat toistensa maastotöihin. Lisäksi järjestetään vuosittain kaksi projektikokousta Suomessa ja Ruotsissa. Projektin päätteeksi vuonna 2013 järjestetään yleinen seminaari, jossa perustetaan yhteistyöverkosto ja keskustelufoorumi Merenkurkun metsien kulttuuriperinnöstä. Projektin tuloksista kerrotaan myös muissa alan seminaareissa ja julkaisuissa.